

Εισαγωγή

Υπήρχε μια εποχή που δεν μιλούσαμε για την κρίση στην Ελλάδα. Τουλάχιστον όχι τόσο πολύ, τόσοι πολλοί!

Που δεν ανησυχούσαμε για το αν θα έρθει ή όχι η τρόικα. Ή οι θεσμοί. Ή το κουαρτέτο. Που δεν ανησυχούσαμε αν θα ολοκληρωθεί η αξιολόγηση. Αν θα προλάβουμε τα προαπαιτούμενα. Αν θα πάρουμε τη δόση. Αν θα γίνει «κούρεμα» καταθέσεων. Αν θα μείνουμε στο ευρώ.

Υπήρχε μια εποχή χωρίς εκροές καταθέσεων, χωρίς πιστωτικά γεγονότα, χωρίς ELA, χωρίς spreads, χωρίς ανακεφαλαιοποιήσεις τραπεζών, χωρίς συστημικές τράπεζες, χωρίς capital controls.

Μια εποχή χωρίς αγωνία για το αν το χρέος είναι ή όχι βιώσιμο.

Υπήρχε μια εποχή που δεν ανησυχούσαμε και τόσο για το αν θα έχουμε δουλειά. Που το να μειωθούν οι μισθοί και οι συντάξεις ήταν κάτι το αδιανόητο. Που δεν είχαμε κάποιο συγγενή, φίλο, γνωστό χωρίς δουλειά ή που να δουλεύει χωρίς να πληρώνεται! Που οι φόροι (για όσους πληρώνουμε) δεν ήταν δυσβάσταχτοι.

Υπήρχε μια εποχή που όταν βγαίναμε τα βράδια δεν συζητούσαμε για την οικονομία, τη χρεοκοπία, τα τελεσίγραφα, τα μνημόνια, τους αντιμνημονιακούς, τη διαπραγμάτευση, το δημοψήφισμα, το τι πήγε στραβά, το ποιος έφταιξε, αν ποτέ θα σωθούμε και αν πρέπει να φύγουμε από τη χώρα!

Για πολλά χρόνια η ζωή στην Ελλάδα κυλούσε αμέριμνα. Ή σχεδόν αμέριμνα.

Και μετά, το 2009, ούτε δέκα χρόνια μετά τη θριαμβευτική ένταξή μας στην πανίσχυρη ευρωζώνη, ήρθε η κρίση. Ή του-

λάχιστον αυτό νομίζαμε στην αρχή.

Όμως αυτό που ακολούθησε δεν ήταν απλώς μια οικονομική κρίση ή έστω μια πολύ βαθιά ύφεση.* Ήταν κάτι πολύ, πολύ χειρότερο. Η Ελλάδα βρέθηκε εκτός ελέγχου.

Χώρες όπως η Ιρλανδία, η Κύπρος, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ισπανία επίσης δοκιμάστηκαν σκληρά από τις επιπτώσεις της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους. Ωστόσο, ενώ στις παραπάνω χώρες η συρρίκνωση του ΑΕΠ διαμορφώθηκε κοντά στο 8%, στην Ελλάδα η πτώση ξεπέρασε το 25%! Όλες κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν την κρίση και να επανέλθουν σε ανοδική πορεία – εκτός από τη χώρα μας, που επτά χρόνια τώρα πελαγοδρομεί και βυθίζεται όλο και βαθύτερα στην ύφεση.

Η χώρα μας βίωσε και βιώνει μια κοινωνικοοικονομική κατάρρευση το μέγεθος και το εύρος των επιπτώσεων της οποίας ξεπερνούν κατά πολύ οποιαδήποτε οικονομική κρίση ξέσπασε στην Ευρώπη ή την Αμερική μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο!

Τι ακριβώς συνέβη; Πώς φτάσαμε στο αδιέξοδο; Γιατί δεν μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε την κρίση; Γιατί οι άλλες χώρες της Ευρώπης, λίγο πολύ, τα κατάφεραν; Γιατί, παρά τη συμμετοχή της χώρας μας στην πανίσχυρη ευρωζώνη, η κατάσταση βρέθηκε εκτός ελέγχου;

Ήταν αναπόδραστη η μεγάλη κρίση που μας ταλαιπωρεί εδώ και 7 χρόνια;

* Γενικά ύφεση θεωρείται η κατάσταση όπου παρατηρείται μείωση εισοδημάτων, επενδύσεων και ζήτησης, καθώς και υψηλή ανεργία, για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα. Δεν υπάρχει καθολικά αποδεκτός ορισμός της ύφεσης. Συνήθως σε ύφεση βρίσκεται μια οικονομία όταν συρρικνώνεται για δύο διαδοχικά τρίμηνα. Μια οικονομία θεωρείται ότι είναι σε βαθιά μακροχρόνια ύφεση όταν εμφανίζει πτώση του πραγματικού ΑΕΠ άνω του 10% ή μείωση του ΑΕΠ για δύο συνεχόμενα χρόνια.

Η απάντηση είναι και *ναι* και *όχι*. Ναι, η χώρα ήταν αναπόφευκτο να δοκιμαστεί από τις επιπτώσεις μιας πολύ βαθιάς διαρθρωτικής κρίσης. Όμως, *όχι*, η κατάρρευση που ακολούθησε δεν ήταν καθόλου αναπόφευκτη. Θα μπορούσαμε κάλλιστα να την αποφύγουμε, αρκεί το πολιτικό σύστημα να έδειχνε μια στοιχειώδη ωριμότητα. Αυτό όμως που επικράτησε μετά το 2009 ήταν ένα παραλήρημα λαϊκισμού και δημαγωγίας που έριξε τον τόπο στα βράχια. Με το παρόν βιβλίο προσπαθώ να ξεδιπλώσω τα γεγονότα, τα περιστατικά και τις αιτίες που μας οδήγησαν αρχικά στην οικονομική κρίση, η οποία γρήγορα εξελίχθηκε σε μια πολύ βαθιά διαρθρωτική ύφεση και εν τέλει σε μια άνευ προηγουμένου κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάρρευση.

Η ελληνική οικονομία ήταν αναπόδραστο να δοκιμαστεί από μια βαθιά διαρθρωτική κρίση, δηλαδή κάτι διαφορετικό και σοβαρότερο από τις συνηθισμένες πτωτικές φάσεις που πλήττουν τις οικονομίες μετά από μια περίοδο ανόδου και ανάπτυξης. Ήταν αναπόφευκτο εξαιτίας της κακοδιαχείρισης, του υψηλού δημόσιου χρέους, των μεγάλων δομικών προβλημάτων και της αναξιοπιστίας της χώρας. Ωστόσο, θα περίμενε κανείς ότι το αδιέξοδο του 2010, το φάσμα της χρεοκοπίας και η ταπεινωτική διάσωση της χώρας μας από την ΕΕ θα προκαλούσαν ένα ισχυρό σοκ, αφυπνίζοντας τα κόμματα και τις ηγεσίες, ενεργοποιώντας το ένστικτο της επιβίωσης.

Η κρίση στην Ελλάδα θα μπορούσε να τεθεί υπό έλεγχο το 2010, το 2011 και το 2012, και η οικονομία, με ισχυρότερες βάσεις, να επανέλθει σε ανοδική τροχιά. Αρκεί το πολιτικό προσωπικό, τα κόμματα και οι ηγεσίες να μπορούσαν να συζητήσουν, να βάλουν τη χώρα πάνω από τα μικροπολιτικά οφέλη και να συμφωνήσουν σε ένα σχέδιο για την αντιμετώπιση της κρίσης. Να συναινέσουν σε ζητήματα αυτονόητα για

μια ευρωπαϊκή δημοκρατία – κάτι που κανονικά θα έπρεπε να έχουν κάνει εδώ και δεκαετίες.

Αυτό όμως δεν έγινε. Η συναίνεση αποδείχθηκε άπιαστο όνειρο. Η αβεβαιότητα και η αστάθεια κυριάρχησαν, η οικονομία αφέθηκε στην τύχη της, με αποτέλεσμα η κρίση να εξελιχθεί ανεμπόδιστα και, μέσα από συνεχείς «αναζωπυρώσεις», να λάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις.

Δυστυχώς, η Ελλάδα, μετά το 2009, δεν βρέθηκε αντιμετώπιση μόνο με την ύφεση και τον υψηλότατο λογαριασμό που δημιούργησε η κακοδιαχείριση της μεταπολίτευσης. Η Ελλάδα βρέθηκε αντιμετώπιση με μια άνευ προηγουμένου δημαγωγία εκ μέρους του πολιτικού προσωπικού.

Η κρίση, αντί να αποτελέσει μια μεγάλη ευκαιρία για να διορθωθούν συλλογικά λάθη και αμαρτίες του πολιτικού συστήματος ώστε να προχωρήσει η χώρα εμπρός, μετατράπηκε σε ένα μικροκομματικό παίγνιο αρπαγής της εξουσίας. Η λογική «ο θάνατός σου η ζωή μου» στο κυνικό κομματικό παιχνίδι ήταν αυτό που έσπρωξε τη χώρα στον γκρεμό.

Η χώρα βυθιζόταν στη δίνη μιας πρωτοφανούς κρίσης, η κοινωνία διαλυόταν, και μια χούφτα καιροσκόπων πολιτικών συνέχιζαν αμέριμνα να παίζουν το παιχνίδι του ποιος θα αρπάξει την εξουσία. Μεγάλα λόγια, μεγάλες υποσχέσεις και άφθονες εύκολες λύσεις για μια μαγική επιστροφή στην προ κρίσης εποχή. Κατά το διάστημα 2009-2015 έγιναν πέντε φορές πρόωρες εκλογές, σχεδόν κάθε χρόνο, και τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβαν έξι πρωθυπουργοί!

Έτσι, από το μνημειώδες «λεφτά υπάρχουν» του Γιώργου Παπανδρέου το 2009, περάσαμε στην ηρωική αντιμνημονιακή διετία 2010-2011 του Αντώνη Σαμαρά, με το «δεν συναίνω στο λάθος» και την καταψήφιση του μνημονίου, συνεχίσαμε

με τη βιαστική ανατροπή της κυβέρνησης συνεργασίας του Λουκά Παπαδήμου και τις πρόωρες εκλογές του 2012, για να καταλήξουμε το 2015 στα χέρια του Αλέξη Τσίπρα και τις μεγαλύτεστομες εξαγγελίες για το «σκίσιμο των μνημονίων», την «ακύρωση των μνημονιακών νόμων με ένα νόμο, ένα άρθρο», τη «διαγραφή του χρέους», τον «τερματισμό της λιτότητας», την «αλλαγή πολιτικής της Ευρώπης» κ.ά.

Εφτά χρόνια αδυναμίας κατανόησης των συνθηκών, εφτά χρόνια άρνησης της πραγματικότητας, εφτά χρόνια μεγάλων υποσχέσεων, εφτά χρόνια δημαγωγίας και λαϊκισμού που έφεραν την Ελλάδα ένα βήμα πριν την ταπεινωτική εκδίωξη της από την Ευρώπη.

Η κατάρρευση την περίοδο 2009-2015 –η οποία κινδυνεύει να εξοντώσει μια ολόκληρη γενιά– είναι το τίμημα της δημαγωγίας και του λαϊκισμού, που κυριάρχησαν στον τόπο πριν και μετά την κρίση.

Το βιβλίο αυτό αποτελείται από τρεις ενότητες.

Η πρώτη, κάτι σαν εισαγωγή, διατρέχει πολύ γρήγορα την περίοδο 1980-2010. Περιγράφει συνοπτικά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία και τους σοσιαλιστικούς πειραματισμούς τη δεκαετία του 1980, τις μεγάλες περιπέτειες της δεκαετίας του 1990, τη θριαμβευτική ένταξη στην ευρωζώνη στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και την ταπεινωτική χρεοκοπία οχτώ χρόνια μετά το θρίαμβο του ευρώ!

Η δεύτερη ενότητα προσεγγίζει τους βασικούς λόγους και τις αιτίες για τους οποίους η κρίση στην Ελλάδα ήταν αναπόφευκτη. Εξηγεί τους τρεις –συν έναν– βασικούς λόγους που κατέστησαν αδύνατο το να ξεγλιστρήσουμε από τα πλοκάμια της κρίσης. Οι τρεις λόγοι ήταν η μεταρρυθμιστική ακινη-

σία, ο υπερδανεισμός και η αναξιοπιστία. Ωστόσο όλα αυτά δεν θα είχαν προκύψει αν η χώρα δεν είχε μετατραπεί σε ένα κράτος-φέουδο των κομματικών μηχανισμών, με μια δημόσια διοίκηση ανίκανη να διεκπεραιώσει αποτελεσματικά το παραμικρό. Η διοικητική ανεπάρκεια αποτέλεσε τη γενεσιουργό αιτία όλων των κακών.

Η τρίτη ενότητα περιγράφει πώς και γιατί από την αναπόφευκτη κρίση καταλήξαμε στην κατάρρευση της χώρας, την οποία θα μπορούσαμε κάλλιστα να έχουμε αποφύγει. Αναδεικνύει τις ευθύνες του πολιτικού προσωπικού, τις άστοχες, εγκληματικές επιλογές και την τυφλή δημαγωγία για την αρπαγή της εξουσίας.

Η εγχώρια κρίση χρέους ασφαλώς δεν είναι μόνον ελληνική. Αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους και συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τις σοβαρές δομικές αδυναμίες και στρεβλώσεις της ευρωζώνης. Επιπλέον η «ελληνική πληγή» κακοφόρμισε όχι μόνο εξαιτίας της εγχώριας πολιτικής ανεπάρκειας, αλλά και της τρομακτικής ανεπάρκειας της ΕΕ να διαχειριστεί αποτελεσματικά τα προβλήματα!

Ωστόσο το βιβλίο αυτό εστιάζει στα του οίκου μας, αναδεικνύοντας τα πολλά λάθη, τις αδιανόητα κακές επιλογές, την έφεση της κοινωνίας στις εύκολες λύσεις και τη δημαγωγία εκ μέρους της ηγεσίας που μας οδήγησαν σε αυτό το σημείο. Ασφαλώς φταίνε και πολλοί άλλοι παράγοντες, ασφαλώς φταίνε και οι ξένοι. Όμως αν δεν κατανοήσουμε και αναγνωρίσουμε πρώτα τις ευθύνες μας για την κατάσταση της χώρας, αν δεν μάθουμε από τα λάθη μας, δεν έχει κανένα νόημα η αναζήτηση και μετάθεση των ευθυνών, πέραν του να χαϊδέψει αυτιά και να κρατήσει την κοινωνία ναρκωμένη μακριά από την πραγματικότητα.

Γιάννης Παπαδογιάννης
Οκτώβριος 2015